

Llengües, Europa, nacions, 1

El passat 31 de gener, en una sessió discretament solemne (i em fa l'efecte que amb escassa repercussió pública), vam iniciar a l'Institut d'Estudis Catalans les commemoracions dels cent anys de la publicació

de les Normes Ortogràfiques, a final del mateix mes de gener del 1913. Cent anys de normativa formal no en semblen molts, a primera vista, per una llengua europea de cultura, però permeten ja una certa perspectiva, i una certa garantia de normalitat contemporània: no és superflu recordar que “normal” i “normalitat” vénen de *norma*. Pompeu Fabra i els seus col·legues de l'IEC quasi acabat de fundar, van erigir una construcció que s'ha demostrat sòlida i perenne. Dit això, cal recordar també que gairebé res del que ara passa o del que pot passar, en aquesta matèria de llengües com en tantes altres, no es pot entendre si no entenem almenys l'evolució de les idees i dels fets. Per exemple, si no entenem que el català a Europa, fa cent anys o cent cinquanta, era una de les moltes llengües més o menys importants que d'una banda semblaven condemnades a l'extinció final, i de l'altra eren ja reivindicades com a idioma d'una nació que aspirava a alguna forma eficaç d'existència política. Si la comparació històrica és tan significativa com odiosa, és perquè ara mateix, a primers d'aquest segle XXI, la major part d'aquelles llengües (moltes d'elles amb menys demografia i “menys història” que el català, llengües sense tradició literària, sense escriptors antics i sovint sense escriptors moderns fins ben entrat el segle XX) són ara efectivament nacionals i d'estat, ningú no els discuteix categoria i estatus oficial en aquesta invenció comercial i ritual que es diu Unió Europea, mentre que al català encara li són negats el pa i la sal i el dret en aquest camp i en alguns altres. No passaria res, potser, si tot fóra comerç i rituals i tractats, però pot passar molt perquè, ni fa dos segles, ni un segle ni ara, les llengües, a Europa, no són dissociables dels pobles o nacions, i les nacions o els pobles no són fàcilment dissociables de les llengües. No descobriré cap secret amagat si afirmo que la matèria que ara ens ocupa no és únicament la vella qüestió

Joan Francesc Mira

sobre la norma, la llengua i l'escriptura, o sobre la relació entre idioma i nacionalitat. Que, d'altra banda, és una relació en la qual creuen igualment els homes d'estat i la gent del comú, ingenus o ideòlegs: hi creuen perquè, explícitament o

no, creuen que *parlar és ser*. Alfred de Musset, poeta romàntic, ho va escriure de manera redona i perfecta: “Només és veritablement francès de cor i d'ànima, de cap a peus, aquell qui sap, parla i llegeix la llengua francesa”.

Perquè parlar és “ser”, i *llegir i escriure és “més ser”* encara, o això ensenya la història d'Europa. És un principi, però, que també es pot mirar des d'una perspectiva diferent: des d'aquelles societats que s'han constituït modernament en comunitats polítiques –comunitats nacionals, i eventualment estats– a partir sobretot de la seua supervivència com a comunitats lingüístiques... i de la consciència d'unitat i distinció recobrada sobre la base d'aquesta supervivència, i confirmada invariablement amb la fixació de la llengua escrita. Podríem parlar de casos com els d'Eslovàquia o Eslovènia, Romania, Macedònia, Estònia o Letònia: d'aquells pobles dels quals algú en va dir “pobles sense història”, però que eren tanmateix pobles *amb llengua*. O de Lituània, on l'idioma lituà, a mitjan segle XIX, era només la llengua dels pagesos d'unes comarques bàltiques... gràcies a la qual llengua la nacionalitat lituana va sobreviure sota el domini dels prussians o dels russos. Mentrestant, o després, totes les societats nacionals de l'Europa contemporània (tots els pobles-amb-llengua, amb estat o amb aspiracions a alguna forma d'estat) han tingut un “programa” de formalització d'una llengua literària, almenys des de finals del segle XVIII, i més encara durant el XIX i el XX. En la seua forma més elaborada, els objectius són sempre els mateixos: una llengua *unificada*, amb un estàndard bàsic comú, contra els perills de la disgregació; una llengua *depurada*, contra el risc de corrupció o alteració; i una llengua efectivament *nacional* i *pròpia*, que ocupe o reocupe, si és el cas, els espais que ha arribat a ocupar la llengua no pròpia, la d'una altra nació.

“Totes les societats nacionals de l'Europa contemporània (tots els pobles-amb-llengua, amb estat o amb aspiracions a alguna forma d'estat) han tingut un ‘programa’ de formalització d'una llengua literària, almenys des de finals del segle XVIII, i més encara durant el XIX i el XX”